

ФАНЕТЫЧНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДУ НОВАГА ЗАПАВЕТУ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ (ПРАВАСЛАЎНАЯ І КАТАЛІЦКАЯ РЭДАКЦЫІ)¹

YAUHEN PANKOU

University of Lodz

PHONETIC FEATURES OF THE BELARUSIAN NEW TESTAMENT TRANSLATIONS (ORTHODOX AND CATHOLIC EDITIONS). The paper presents a comparative analysis of phonetic features, mainly concerning proper names in the Catholic and Orthodox editions of the Gospel Books translated into Belarusian. The basis of the study is also formed by biblical text sources in Greek, Latin, Church Slavonic, Polish, and Russian. Furthermore, translation, explanatory and other dictionaries, as well as works on the historical phonetics of the Belarusian language and modern Belarusian literary phonetics are used. The article emphasizes how, under the influence of individual linguistic traditions, ancient Greek sounds and their combinations are reflected in different ways in translated texts. It is apparent that the translators of the Gospels into Belarusian exhibit a certain dependence on foreign-language influences, primarily Polish and Latin, Russian and Church Slavonic confessional traditions of pronunciation and writing; thus, the translators often fail to use the dictionary versions of names and titles not fully acknowledging the phonetic and articulatory processes characteristic of the modern Belarusian literary language.

Keywords: New Testament, translation, phonetics, Orthodoxy, Catholicism, Belarusian language

На пачатку XXI стагоддзя беларуская мова пачала дастаткова актыўна выкарыстоўвацца ў богаслужэбнай практыцы асноўных хрысціянскіх канфесій, праваслаўнай і каталіцкай, на Беларусі. Гэты працэс, у цэлым, больш дынамічна развіваецца ў каталіцкай супольнасці, але і праваслаўная царква да апошняга часу ў моўных адносінах імкнулася адпавядаць запатрабаванням значнай часткі сваіх вернікаў. Аляксандр Лукашанец адзначае: *Яна [беларуская мова – У.Р.] актыўна пранікае ў канфесійную сферу. Сёння на беларускай мове вядзецца практычнае набажэнства ў каталіцкім касцёле і праваслаўнай царкве, у іншых*

---

¹ Research for this article has been financed by the Polish National Agency for Academic Exchange (NAWA). Decision number: BPN/SZN/2021/1/00016/DEC/1.

хрысціянскіх цэрквах. Паяўляюцца высокапрафесійныя пераклады рэлігійных тэкстаў на сучасную беларускую літаратурную мову (Lukashanets 2009: 76).

Прадметам нашага даследавання з'яўляецца параўнальны аналіз фанетычных адметнасцей пераважна імёнаў уласных у каталіцкай² і праваслаўнай³ рэдакцыях перакладу на беларускую мову евангельскіх кніг Новага Запавету. Каталіцкая рэдакцыя перакладу Новага Запавету належыць Секцыі па перакладзе літургічных тэкстаў і афіцыйных дакументаў Касцёла Камісіі Божага Культу і Дысцыпліны Сакрамэнтаў пры Канферэнцыі Каталіцкіх Біскупаў на Беларусі. Падставай для перакладу паслужылі наступныя крыніцы: *Novum Testamentum Graece* (ed. by B. Aland et K. Aland, J. Karavidopoulos, C. Martini, B. Metzger, Stuttgart 1993), *Novum Testamentum Graece* (ed. by B. Aland et K. Aland, J. Karavidopoulos, C. Martini, B. Metzger, Stuttgart 2012). Пераклад праваслаўнай царквы з грэчаскай на беларускую мову быў падрыхтаваны Біблейскай камісіяй Беларускай Праваслаўнай Царквы⁴.

Параўнальны аналіз фанетычных асаблівасцей перакладаў Евангелляў Новага Запавету праводзіўся з улікам біблейскіх тэкставых крыніц на грэчаскай, лацінскай, царкоўнаславянскай, польскай, рускай мове, перакладных, тлумачальных і інш. слоўнікаў, а таксама прац па гістарычнай фанетыцы беларускай мовы і фанетыцы сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Аднак, неабходна адзначыць амаль поўную адсутнасць у беларускай лексікаграфіі паўнаважных перакладных слоўнікаў з грэчаскай, лацінскай і царкоўнаславянскай моваў⁵.

Розную ступень іншамоўных ўплываў і запазычванняў, імкненне захаваць канфесіянальныя традыцыі вымаўлення, але і, пераважна, падпарадкаванне нормам сучаснай беларускай мовы мы назіраем як у праваслаўнай, так і ў каталіцкай рэдакцыях перакладу

² *Catholic.by*, <https://catholic.by/3/lib/bible> (accessed 02.03.2022). Далей у тэксце цытаванне каталіцкай рэдакцыі перакладу *Новага Запавету* адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

³ *Новы Заповіт Госпада нашага Ісуса Хрыста / пераклад з грэчаскай на сучасную беларускую мову Біблейскай камісіі Беларускай Праваслаўнай Царквы* (Gardun 2017). Далей у тэксце цытаванне праваслаўнай рэдакцыі перакладу *Новага Запавету* адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

⁴ Аўтарскімі калектывамі была выканана велізарная праца, якая грунтавалася не толькі на перакладчыцкай дзейнасці, але і на захаванні канфесіянальных адметнасцей, біблейскіх гістарычных традыцый, норм сучаснай беларускай мовы. Падрабязней з гісторыяй перакладаў можна пазнаёміцца ў працах І. Чароты, Г. Мурэні, Д. Дабыкіна, С. Галоўкі і інш.

⁵ Падрыхтаваны Біблейскай камісіяй Беларускай Праваслаўнай Царквы *Слоўнік рэлігійных і багаслоўскіх тэрмінаў царкоўнаславянска-беларускі* (*Church.by*, <https://churchby.info/bel/215>, accessed 02.03.2022) утрымлівае дастаткова абмежаваную колькасць лексічных адзінак. Царкоўнаславянская частка пададзена ў русіфіцыраванай версіі. Слоўнік Я. Пятроўскага *Клясычны грэцка-беларускі слоўнік*: у 2 ч. Ч. 1, Гэйнсвіл 1983; Ч. 2., Гэйнсвіл 1985 у большай ступені датычыць навучальнай і літаратурнай плыні.

Евангелля паводле Матфея / Мацвея, Евангелля паводле Марка, Евангелля паводле Луки і Евангелля паводле Іаана / Яна.

Так, ужо ў напісанні імя першага, згодна з паслядоўнасцю размяшчэння, евангеліста прысутнічаюць пэўныя несупадзенні: МАТФЕЯ (праваслаўная рэдакцыя перакладу на беларускую мову); МАЦВЕЯ (каталіцкая рэдакцыя перакладу на беларускую мову); *Мацвей, Мацей, Матыяш* (Yashkin 2009: 5) (слоўн.); МАΘΘΑΙΟΝ⁶ (стар.-грэч.); *Mateusza*⁷ (пол.); Матфею⁸ (рус.); *МАТФЕЯ*⁹ (царкоўнаслав.). Выкарыстанне формы Ма[ц'в']ей (шумны + санорны) у большай ступені адпавядае нормам беларускай мовы. Форма Ма[тф']ей (шумны + шумны) з'яўляецца запазычаннем, верагодна пад уплывам царкоўнаславянскай моўнай традыцыі, з нехарактэрнай для фанетычнай сістэмы беларускай мовы спалучальнасцю фанем.

У праваслаўным перакладзе ўжываецца напісанне: Іісуса Хрыста (Мт 1:1); каталіцкі пераклад утрымлівае форму: Езуса Хрыста (Мц 1:1); *Iсус Хрыстос*¹⁰ (слоўн.); *Ἰησοῦς Χριστοῦ* (стар.-грэч.); *Jesu Christi*¹¹ (лац.); *Jezusa Chrystusa* (пол.); Иисуса Христа (рус.); *иса хрта* (царкоўнаслав.). Заўважальна, што варыянт перакладу [Іі]суса Хрыста ўзнік пад уздзеяннем рускай (магчыма царкоўнаславянскай) мовы. Пераклад ў каталіцкай рэдакцыі [Е]зуса Хрыста выпрацаваўся пад уплывам польскай (лацінскай) мовы. Слоўнікі беларускай мовы прапануюць у якасці літаратурнай нормы ўласціваю ёй фанетычна форму [І]сус Хрыстос. У каталіцкім перакладзе таксама сустракаецца, утвораная пад уплывам польскай мовы, форма Хрыстус (Мц 2:4).

Выкарыстоўваюцца розныя пераклады імя Аўраам, Сына Аўраамавага, Аўраама (Мт 1:1, 1:2, 1:17) (правасл.); Абрагам, сына Абрагама, Абрагама (Мц 1:1, 1:2, 1:17) (катал.). *Слоўнік беларускіх імёнаў* І. Я. Яшкіна падае формы *Абрам* (яўр.) і *Аўрам* (прав.) (Yashkin 2009: 8). *Αβραάμ* (стар.-грэч.); *Abraham* (лац.); *Abraham* (пол.); *Авраам* (рус.); *Авраамъ* (царкоўнаслав.). Старажытнагрэчаская фанема <β> у перакладах перадаецца фанемамі

⁶ *Nestle-Aland Novum Testamentum Graece* (Aland & Aland & Karavidopoulos & Martini & Metzger 2012). Далей у тэксце выкарыстанне прыкладаў на старажытнагрэчаскай мове адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

⁷ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Biblia Tysiąclecia* (Dynarski & Przybył 2020). Далей у тэксце выкарыстанне прыкладаў на польскай мове адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

⁸ *Azbuka.ru*, <https://azbyka.ru/biblia> (accessed 02.03.2022). Далей у тэксце выкарыстанне прыкладаў на рускай мове адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

⁹ *Azbuka.ru*, <https://azbyka.ru/bogoslužhenie/evangelie-na-czerkovnoslavjanskom-i-v-sinodalnom-perevode/> (accessed 02.03.2022). Далей у тэксце выкарыстанне прыкладаў на царкоўнаславянскай мове адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

¹⁰ *Slounik.org*, <https://slounik.org/154183.html> (accessed 25.06.2022).

¹¹ *BibleGateway.com*, <https://www.biblegateway.com/versions/Biblia-Sacra-Vulgata-VULGATE/#booklist> (accessed 02.03.2022). Далей у тэксце цытаванне прыкладаў на лацінскай мове адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

<ў> і <б> ў адпаведнасці з Рэйхлінавай і Эразмавай традыцыямі вымаўлення. Каталіцкая версія таксама ўтрымлівае ўстаўную фанему <h> паміж дзвюма галоснымі. Гук [ў] у праваслаўнай версіі так, як і прынята ў сучаснай беларускай мове, ужываецца на месцы этымалагічнага [в].

Падобная дыферэнцыяцыя праяўляецца і ў перакладзе імёнаў уласных:

Амінадаў, Амінадава (Мт 1:4) (правасл.); Амінадаб, Амінадаба (Мц 1:4) (катал.); Αμινάδαβ (стар.-грэч.); Aminadab (лац.); Aminadab (пол.); Аминадав (рус.); **Їмінадавъ** (царкоўнаслав.);

Ваоз, Ваоза ад Рахавы (Мт 1:5) (правасл.); Бааз, Бааза ад Рахаб (Мц 1:5) (катал.); Βοεζ, Ραχάβ (стар.-грэч.); Booz, Rahab (лац.); Booz, Rachab (пол.); Вооз, Раав (рус.); **Воо́зь, рахав** (царкоўнаслав.);

Авід, Авіда ад Руфі (Мт 1:5) (правасл.); Абэд, Абэда ад Рут (Мц 1:5) (катал.); Αβιδ (Uscinovich 2011: 11) (слоўн.); Ἰωβὴδ (стар.-грэч.); Obed (лац.); Obed (пол.); Овид (рус.); **Ўвѣдъ** (царкоўнаслав.). Розніца ў перакладах назіраецца таксама ў перадачы націскага галоснага *і* праз [i] ([i]) і [э] ([e:]). Ненаціскны [o] у беларускіх формах пераходзіць у [a];

Раваам, Раваама (Мт 1:7) (правасл.); Рабаам, Рабаама (Мц 1:7) (катал.); Ροβοάμ (стар.-грэч.); Roboam (лац.); Roboam (пол.); Ровоам (рус.); **Ровоамъ** (царкоўнаслав.);

Авія, Авію (Мт 1:7) (правасл.); Абій, Абія (Мц 1:7) (катал.); Αβια (Uscinovich 2011: 11) (слоўн.); Αβιά (стар.-грэч.); Abias (лац.); Abiasz (пол.); Авия (рус.); **Ївѣа** (царкоўнаслав.);

Зарававель, Зарававеля (Мт 1:13) (правасл.); Зарабабэль, Зарабабэля (Мц 1:13) (катал.); *Зарававель* (Uscinovich 2011: 91) (слоўн.); Ζοροβαβελ (стар.-грэч.); Zorobabel (лац.); Zorobabel (пол.); Зоровавель (рус.); **Зоровавель** (царкоўнаслав.). Таксама перасялення **вавілонскага** (Мц 1:13) (правасл.); **бабілёнскага перасялення** (Мц 1:13) (катал.);

Авеля (Мт 23:35, Лк 11:51) (правасл.); Абэля (Мц 23:35, Лк 11:51) (катал.); Авель (Uscinovich 2011: 11) (слоўн.); Ἄβελ (стар.-грэч.); Abel (лац.); Abla (пол.); Авеля (рус.); **авелъ** (царкоўнаслав.);

сына **Варахіева** (Мт 23:35) (правасл.); сына **Барахіі** (Мц 23:35) (катал.); *Варахіў* (Uscinovich 2011: 52) (слоўн.); υἱοῦ Βαραχίου (стар.-грэч.); filii Barachiae (лац.); syna Barachiasza (пол.); сына Варахиина (рус.); **сына варахіина** (царкоўнаслав.);

у **Вифлееме Іудзейскім** (Мт 2:1) (правасл.); у **Бэтлееме Юдэйскім** (Мц 1:7) (катал.); ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας (стар.-грэч.); in Bethlehem Juda (лац.); w Betlejem w Judei (пол.); в Вифлееме Иудейском (рус.); **въ вифлеемѣ юдѣйстѣмъ** (царкоўнаслав.). Згодна з рознымі моўнымі традыцыямі β перадаецца праз [v] [в] і [b] [б], θ праз [θ] [ф] і [tʰ] [т], галосны η праз [i] [ы] і [e] [э];

Авіуд, Авіуда (Мт 1:13) (правасл.); Абіюд, Абіюда (Мц 1:13) (катал.); Αβιούδ (стар.-грэч.); Abiud (лац.); Abiud (пол.); Авиуд (рус.); **Ївѣѹдъ** (царкоўнаслав.), **Еліуд**, **Еліуда** (Мц 1:14, 1:15) (правасл.); **Эліюд**, **Эліюда** (Мц 1:14, 1:15) (катал.); Ἐλιούδ (стар.-грэч.); Eliud (лац.); Eliud (пол.); Елиуд (рус.); **Єліѹдъ** (царкоўнаслав.). Дыграф *ou* перадаецца праз [y] у

праваслаўных варыянтах перакладу і праз [jy], пад уплывам польскай мовы, у каталіцкіх. У форме Елі́уд [e] не пад націскам на пачатку слова; межах Завулонавых (Мт 4:13) (правасл.); у межах Забулона (Мц 4:13) (катал.); ἐν ὀρίοις Ζαβουλῶν (стар.-грэч.); in finibus Zabulon (лац.); na pograniczu Zabulona (пол.); в пределах Завулоновых (рус.); въ предѣлѣхъ завлѣунихъ (царкоўнаслав.); Иакава Зевядзеевага, з Зевядзеем (Мт 4:21) (правасл.); Якуба Зэбэдэевага, Зэбэдэем (Мц 4:21) (катал.); Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου (стар.-грэч.); Jacobum Zebedaei (лац.); Jakuba, syna Zebedeusza (пол.); Иакова Зеведеева (рус.); Іаковѣ зеведееѣѡ (царкоўнаслав.). Каталицкая версія захоўвае вымаўленне ε як [э], аднак выкарыстанае спалучэнне як галосных, так і зычных гукаў нельга назваць аптымальным. У артыкуляцыйных адносінах больш адпаведнай з’яўляецца форма праваслаўнага перакладу; веельзевулам (Мт 10:25) (правасл.); Бэ́льзэбу́лам (Мц 10:25) (катал.); Βεελζεβοὺλ (стар.-грэч.); Beelzebub (лац.); Belzebubem (пол.); веельзевулом (рус.); веельзевѣла (царкоўнаслав.). Перакладчыкі і каталіцкай, і праваслаўнай рэдакцыі кіраваліся канфесійнымі традыцыямі ўжывання імя ўласнага; Ві́фсаіда (Мц 11:21) (правасл.); Бэ́тсаіда (Мц 11:21) (катал.); Βηθσαϊδά (стар.-грэч.); Bethsaida (лац.); Betsaido (пол.); Вифсаида (рус.); видса́йдо (царкоўнаслав.). Зычны β перадаецца праз [в] у праваслаўным варыянце і праз [б] у каталіцкім. Адпаведна галосны η праз [i] і [э].

Падобныя фанетычныя працэсы назіраюцца пры перакладзе назвы: ў Ві́фагію (Мт 21:1) (правасл.); ў Бэ́тфагію (Мц 21:1) (катал.); Βηθσφαγῆ (стар.-грэч.); Bethphage (лац.); Betfage (пол.); Виффагию (рус.); видсфа́гію (царкоўнаслав.) і ў Ві́фанію (Мт 21:17) (правасл.); ў Бэ́танію (Мц 21:17) (катал.); Βηθανία (стар.-грэч.); Bethaniam (лац.); Betanii (пол.); Вифанию (рус.); вида́нію (царкоўнаслав.). Зычны гук [θ] у залежнасці ад рэдакцыі перадаецца праз [ф] і [т]. Дыферэнцыяцыя перадачы зычнага β адбываецца і ў слове Равві (Мт 26:25) (правасл.); Раббі (Мц 26:25) (катал.);

Варавва (Мт 27:16) (правасл.); Бараба (Мц 27:16) (катал.); Βαραββᾶν (стар.-грэч.); Barabbas (лац.); Barabasz (пол.); Варавва (рус.); варавѣѣ (царкоўнаслав.). У гэтым фанетычным кантэксте можна разглядаць і спалучэнні зычных у словах: Авва Ойча! (Мк 14:36) (правасл.); Абба Ойча! (Мк 14:36) (катал.). Утвораныя перакладчыкамі формы суадносяцца з моўнымі і канфесійнымі традыцыямі;

Ваанергес (Мт 3:17) (правасл.); Баанэргес (Мк 3:17) (катал.); Βοανεργής (стар.-грэч.); Boanerges (лац.); Boanerges (пол.); Воанергес (рус.); воанергѣсь (царкоўнаслав.);

Гаўры́л (Лк 1:19, 1:26) (правасл.); Га́брыэ́ль (Лк 1:19, 1:26) (катал.); Усціновіч А.К. у *Слоўніку асабовых уласных імён* прапануе дзве формы: *Габрыель* і *Гаўрыл* (Uscinovich 2011: 63, 67) (слоўн.); Γαβριήλ (стар.-грэч.); Gabriel (лац.); Gabriel (пол.); Гавриил (рус.); гавры́ль (царкоўнаслав.). Перакладчыкі кіраваліся канфесійнымі традыцыямі. Галосны η перадаецца праз [i] і [э];

- кесара Тыверья (Лк 3:1) (правасл.); цэзара Тыберья (Лк 3:1) (катал.); Τιβερίου Καίσαρος (стар.-грэч.); Tiberii Caesaris (лац.); Tyberiusza Cezara (пол.); Тиверия кесаря (рус.); тівє́рія кєсáрл (царкоўнаслав.);
- у Авілінеі (Лк 3:1) (правасл.); Абілены (Лк 3:1) (катал.); Αβιληνῆς (стар.-грэч.); Abilinae (лац.); Abileny (пол.); в Авилинее (рус.); авіліні́єю (царкоўнаслав.);
- Віфезда (Іаан 5:2) (правасл.); Бэтэзда (Ян 5:2) (катал.); Βηθεσδά (стар.-грэч.); Bethsaida (лац.); Betesda (пол.); Вифезда (рус.); видєсдá (царкоўнаслав.). Зычны гук [θ] у залежнасці ад рэдакцыі перадаецца праз [ф] і [т]. Адпаведна галосны η праз [і] і [э], галосны ε праз [j·э] і [э];
- Тыверьядскага (Іаан 6:1) (правасл.); Тыберьядскае мора (Ян 6:1) (катал.); Τιβερίδος (стар.-грэч.); Tiberiadis (лац.); Tyberiadzkie (пол.); Тивериады (рус.); тівє́рї́дска (царкоўнаслав.).

Старажытнагрэчаскі гук [Θ] ([θ], [t^h]) згодна з розніцай у традыцыях вымаўлення ([θ], [t^h]) у перакладзе імёнаў уласных:

- Фамары (Мт 1:3) (правасл.); Тамар (Мц 1:3) (катал.); Θαμάρ (стар.-грэч.); Thamar (лац.); Tamar (пол.); Фамарь (рус.); дамáры (царкоўнаслав.) перадаецца гукамі [ф] і [т]. У слоўніках беларускіх імёнаў падаецца форма *Тамара* (ст. яўр. імя *Tāmār* < *tāmār* – *фінікавая пальма*) (Yashkin 2009: 60; Uscinovich 2011: 91);
- Руфі (у родным склоне) (Мт 1:5) (правасл.); Рут (Мц 1:5) (катал.); Руф (Yashkin 2009: 55) (слоўн.), Ρούθ (стар.-грэч.); Ruth (лац.); Rut (пол.); Руфи (рус.); ўуды (царкоўнаслав.);
- Салафіль, Салафіля (Мт 1:12) (правасл.); Салатнэль, Салатнэля (Мц 1:12) (катал.); Σαλαθιήλ (стар.-грэч.); Salathiel (лац.); Salatiel (пол.); Салафииль (рус.); Саладдиль (царкоўнаслав.). Праваслаўная форма ўтрымлівае, акрамя пазначаных вышэй фанетычных асаблівасцей, падвойнае [ii] (у старажытнагрэчаскім варыянце [ιη], у рускім [ии], царкоўнаславянскім [іи]). Перакладчыкі захавалі абмежаванае ў беларускай мове спалучэнне двух галосных гукі. Каталіцкая форма, магчыма пад частковым уплывам польскай мовы, выкарыстоўвае [э]; Таксама: Данілам прарокам (Мт 24:15) (правасл.); прарокам Данілем (Мц 24:15) (катал.); слоўнік Усціновіч утрымлівае варыянт *Даніла* (Uscinovich 2011: 79), слоўнік Яшкіна: *Даніла*, *Дануль* (Yashkin 2009: 28) (слоўн.). Δαβιήλ τοῦ προφήτου (стар.-грэч.); Daniele profeta (лац.); pógok Daniel (пол.); пророка Даниила (рус.); дані́йломъ пррóкомъ (царкоўнаслав.), дачка Фанулава з калена Асіравага (Мц 2:36) (правасл.); дачка Фануля з роду Асэра (Мц 2:36) (катал.);
- Матфан, Матфана (Мт 1:15) (правасл.); Матан, Матана (Мц 1:15) (катал.); Ματθάν (стар.-грэч.); Mathan (лац.); Mattan (пол.); Матфана (рус.); Матдáнъ (царкоўнаслав.);
- (Сын) Матфатаў (Лк 3:24, 29) (правасл.); (сынам) Матата (Лк 3:24, 29) (катал.); Ματθαῖν (стар.-грэч.); Mathat (лац.); Mattata (пол.); (Сын) Матфатов (рус.); матдáтовъ (царкоўнаслав.);
- (Сын) Фараў (Лк 3:34) (правасл.); (сынам) Тарэя (Лк 3:31) (катал.); Θάρα (стар.-грэч.); Thare (лац.); Tarego (пол.); Фаррин (рус.); ддáринъ (царкоўнаслав.);

- Варфаламей (Мт 10:3) (правасл.); Барталамей (Мц 10:3) (катал.); *Барталамей, Варфаламей* (Uscinovich 2011: 46, 53), таксама *Варфаламей, Вархаламей, Барталамей, Бутрым* (Yashkin 2009: 21) (слоўн.); Βαρθολομαῖος (стар.-грэч.); Bartholomaeus (лац.); Bartłomiej (пол.); Варфоломей (рус.); **вар.д.оломѣй** (царкоўнаслав.). Неабходна падкрэсліць, што ў грэчаскую мову імя Βαρθολομαῖος прыйшло з арамейскай і мае форму ܒܪ ܛܠܡܝ (Bar-Talmai);
- Фама (Мт 10:3) (правасл.); Тамаш (Мц 10:3) (катал.); *Фама* (Uscinovich 2011: 46, 200), таксама *Тамаш, Томаш* (Yashkin 2009: 60) (слоўн.); Θωμᾶς (стар.-грэч.); Thomas (лац.); Tomasz (пол.); Фома (рус.); **д.ωμᾶ** (царкоўнаслав.). Перакладчыкі праваслаўнай рэдакцыі выкарысталі запазычанне з рускай і стараславянскай моваў. Каталіцкая рэдакцыя звяртаецца да, у большай ступені ўласцівага беларускай літаратурнай мове, варыянта Тамаш. Варта падкрэсліць, што ў арамейскай мове дадзенае імя мае форму ܡܫܟܠ /tʰɔː.mâːs/¹²;
- Леўвей, празваны Фадзеем (Мт 10:3), Фадзея (Мк 3:18) (правасл.); Тадэвуш (Мц 10:3), Тадэвуша (Мк 3:18) (катал.); *Тадэвуш, Фадзей* (Uscinovich 2011: 192–193, 199), (слоўн.); Θαδδαῖος (стар.-грэч.); Thaddaeus (лац.); Tadeusz (пол.); Леввей, прозваный Фаддеем (рус.); **леввѣй, нарѣченныи д.аддѣй** (царкоўнаслав.). Перакладчыкі як каталіцкай, так і праваслаўнай рэдакцыі выказваюць пэўную залежнасць ад іншамоўных традыцый. У каталіцкім варыянце перакладу мы назіраем характэрны для сучаснай беларускай літаратурнай мовы фанетычны працэс эпентэзы: *Тадэ[в]уш*. Магчыма, перакладчыкам варта было б таксама звярнуць увагу на існуючую ў беларускай мове форму *Тадзей* (Yashkin 2009: 60);
- Гефсіманія (Мт 26:36) (правасл.); Гетсэманія (Мц 26:36) (катал.); Γεθσημανῆ (стар.-грэч.); Gethsemani (лац.); Getsemani (пол.); Гефсимания (рус.); **гѣд.симаніа** (царкоўнаслав.). Галосны η у розных рэдакцыях перадаецца праз [i] і [э];
- Галгофа (Мт 27:33) (правасл.); Галгота (Мц 27:33) (катал.); *Галгофа*¹³ (слоўн.); Γολγοθᾶ (стар.-грэч.); Golgotha (лац.); Golgotą (пол.); Голгофа (рус.); **голгѣда** (царкоўнаслав.);
- з Арымафеі Іосіф (Мт 27:57) (правасл.); з Арыматэі Юзаф (Мц 27:57) (катал.); *Галгофа*¹⁴ (слоўн.); Ἀριμαθαίας (стар.-грэч.); Arimathaea (лац.); Арыматэі (пол.); Арымафеі (рус.); **арімадѣа** (царкоўнаслав.). Таксама: Ілі, Ілі! ламא савахфані? (Мц 27:46) (правасл.); Элі, Элі, лема сабахтані? (Мц 27:46) (катал.), эффафа (Мк 7:34) (правасл.); Эффафа (Мк 7:34) (катал.);
- Феофіле (Лк 1:3) (правасл.); Тэафіле (Мц 1:3) (катал.); слоўнікі Усціновіч і Яшкіна утрымліваюць форму *Феафіл* (Yashkin 2009: 63; Uscinovich 2011: 46, 204) з націскам на [i] (слоўн.); Θεόφιλε (стар.-грэч.); Theophile (лац.); Teofilu (пол.); Феофил (рус.); **д.εοφίλε** (царкоўнаслав.). У праваслаўным варыянце перакладчыкі імкнуліся захаваць старажытнагрэчаскае акцэнтаванне [ó]. Каталіцкая версія пабудавана з улікам фанетычных асаблівасцей сучаснай беларускай літаратурнай мовы і гістарычнай моўнай і канфесійнай традыцыі;

¹² Параўнай: Zarebski 2005: 86.

¹³ Slounik.org, <https://slounik.org/search?dict=&search=Галгофа&x=34&y=9> (accessed 07.03.2022).

¹⁴ Slounik.org, <https://slounik.org/search?dict=&search=Галгофа&x=34&y=9> (accessed 07.03.2022).

- (Сын) Матафіеў (Лк 3:25) (правасл.); (сынам) Матація (Лк 3:25) (катал.); Ματθαίου (стар.-грэч.); Mathathiae (лац.); Matatiasza (пол.); (Сын) Маттафиев (рус.); маттадзевъ (царкоўнаслав.). У каталіцкім варыянце гук [т] у выніку памякчэння пераходзіць у мяккую афрыкату [ц'];
- (Сын) Маафаў (Лк 3:26) (правасл.); (сынам) Маата (Лк 3:26) (катал.); Μαάθ (стар.-грэч.); Mahath (лац.); Maata (пол.); Маафов (рус.); маадовъ (царкоўнаслав.);
- (Сын) Нафанаў (Лк 3:31) (правасл.); (сынам) Натана (Лк 3:31) (катал.); Νάθαν (стар.-грэч.); Natham (лац.); Natana (пол.); Нафанов (рус.); надановъ (царкоўнаслав.);
- (Сын) Мафусалаў (Лк 3:37) (правасл.); (сынам) Матусала (Лк 3:37) (катал.); Μαθουσάλα (стар.-грэч.); Methusale (лац.); Matusali (пол.); Мафусалов (рус.); мадхсалець (царкоўнаслав.);
- Марфа (Лк 10:38) (правасл.); Марта (Лк 10:38) (катал.); слоўнік Усціновіч утрымлівае варыянты *Марта* і *Марфа* (Uscinovich 2011: 136), як і слоўнік Яшкіна: *Марта*, *Марфа* (Yashkin 2009: 44) (слоўн.); Μάρθα (стар.-грэч.); Martha (лац.); Marta (пол.); Марфа (рус.); марфа (царкоўнаслав.);
- Нафанаїла (Іаан 1:45) (правасл.); Натанаэля (Ян 1:45) (катал.); слоўнік Усціновіч утрымлівае варыянт *Нафанаїл* (Uscinovich 2011: 151) (слоўн.); Ναθαναήλ (стар.-грэч.); Nathanael (лац.); Natanaela (пол.); Нафанаила (рус.); наданіила (царкоўнаслав.). Галосны η у розных канфесійных варыянтах паслядоўна перадаецца праз [і] і [э];
- Есром, Есрома (Мт 1:3) (правасл.); Эзром, Эзрома (Мц 1:3) (катал.); Ἐσρώμ (стар.-грэч.); Esrom (лац.); Ezrom (пол.); Есром (рус.); есрѡмъ (царкоўнаслав.). Фрыкатыўны σ у праваслаўным перакладзе перадаецца праз [с], у каталіцкім, улічваючы асаблівасці вымаўлення спалучэння σ + ρ, праз [з].

У гэтым кантэксце варта таксама звярнуць увагу на пераклад назвы геаграфічнай вобласці: у зямлю Генісарэцкую (Мт 14:34) (правасл.); у зямлю Генэзарэт (Мц 14:34) (катал.); γῆν Γεννησαρέτ (стар.-грэч.); terram Genesar (лац.); ziemi Genezaret (пол.); зямлю Геннисаретскую (рус.); зэмлю геннисарэцкѡю (царкоўнаслав.). Праваслаўная версія выкарыстоўвае [с] (спалучэнне σ + галосны), каталіцкая ўтрымлівае гук [з]. У залежнасці ад моўнай традыцыі галосны η перадаецца праз [і] і [э]. Падобныя фанетычныя асаблівасці назіраюцца і ў перакладзе імя: Сусанна (Лк 8:3) (правасл.); Зузана (Лк 8:3) (катал.); *Слоўнік асабовых уласных імён* А.К. Усціновіч утрымлівае формы *Сусанна* і *Сюсанна* (Uscinovich 2011: 190, 191). *Слоўнік беларускіх імёнаў* І.Я. Яшкіна прапануе як форму *Сусанна*, так і *Зуліся*, *Зуля* (Yashkin 2009: 59) (слоўн.); Σουσάννα (стар.-грэч.); Susanna (лац.); Zuzanna (пол.); Сусанна (рус.); сѡсанна (царкоўнаслав.). Праваслаўны варыянт захоўвае падвойнае [нн].

Елезар, Елезара (Мт 1:15) (правасл.); Элезар, Элезар (Мц 1:15) (катал.); у слоўніку Усціновіч падаецца форма *Елізар* (Uscinovich 2011: 85), у слоўніку Яшкіна *Елізар*, *Азар*

(Yashkin 2009: 29) (слоўн.); Ἐλεάζαρ (стар.-грэч.); Eleazar (лац.); Eleazar (пол.); Елеазар (рус.); Ёлеазáръ (царкоўнаслав.). Выкарыстанне літары *e* [jэ] не пад націскам на пачатку слова ў праваслаўнай рэдакцыі падаецца апраўданым толькі з мэтай падкрэсліць запазычаны характар імёнаў.

Садмон, Садмона (Мт 1:4, 1:5) (правасл.); Садльмон, Садльмона (Мц 1:4, 1:5) (катал.); Σαλμών (стар.-грэч.); Salmon (лац.); Salmon (пол.); Салмон (рус.); Салмонъ (царкоўнаслав.) У форме Са[л']мон пад уплывам польскай мовы назіраецца змякчэнне [л]. Гэтую ж фанетычную асаблівасць мы назіраем і ў імені: Малх (Іаан 18:10) (правасл.); Малъхас (Ян 18:10) (катал.); Μάλχος (стар.-грэч.); Malchus (лац.); Malchos (пол.); Малх (рус.); мълхъ (царкоўнаслав.).

Іасафат, Іасафата (Мт 1:8) (правасл.); Язафат, Язафат (Мц 1:8) (катал.); *Iasafat* (Uscinovich 2011: 96) (слоўн.); Ἰωσαφάτ (стар.-грэч.); Josophat (лац.); Jozafat (пол.); Иосафат (рус.); Ἰωσαφάτъ (царкоўнаслав.). У каталіцкай версіі перакладу назіраецца імкненне пазбегнуць выкарыстання двух галосных гукаў на пачатку слова, адбываецца працэс кантактнай прагрэсіўнай акамадацыі [j·a]. Фрыкатыўны *σ* [s] перадаецца праз [з]. Іосіф, Іосіфе (Мт 1:19, 1:20) (правасл.); Юзаф, Юзэфе (Мц 1:19, 1:20) (катал.); Слоўнік асабовых уласных імён А.К. Усціновіч падае як форму *Iosif* (Uscinovich 2011: 101), так і *Юзаф* (Uscinovich 2011: 225, 226). Слоўнік беларускіх імёнаў І.Я. Яшкіна ўтрымлівае форму *Iosif* (Yashkin 2009: 35), імя Юзэф падаецца ў жаночым варыянце *Юзэфа* (польск. ад *Юзэф* – каталіцкі варыянт і. *Vocin*) (Yashkin 2009: 70). Ἰωσήφ (стар.-грэч.); Joseph (лац.); Józef (пол.); Иосиф (рус.); Іўсифъ (царкоўнаслав.). І праваслаўная, і каталіцкая рэдакцыя маюць выразны характар запазычанняў. У праваслаўнай версіі [ó]сіф пад націскам. У каталіцкай – мы назіраем кантактную прагрэсіўную акамадацыю, як і ў папярэднім імені *σ* [s] перадаецца праз [з]. Акрамя таго, у клічным склоне адбываецца не зусім апраўданае чаргаванне *a-э* (Ю́з[а]ф/Юз[э]фе). Аднак, і праваслаўная, і каталіцкая рэдакцыя маюць выразны іншамоўны ўплыў. Магчыма, варта было б, кіруючыся слоўнікам І.Я. Яшкіна выкарыстаць імя *Язэл* (Yashkin 2009: 71).

Фанемы <ia>, <iy> <ie> рэалізуюцца ў гуках [i], [a], [y], [e], а фанемы <ja>, <ju>, <jэ> рэалізуюцца ў гуках [j], [·a], [·y] [·э] пры перакладзе імёнаў уласных:

Іакаў, Іакава (Мт 1:2, 1:16) (правасл.); Якуб, Якуба (Мц 1:2, 1:16) (катал.); у слоўніку А.К. Усціновіч: *Іакаў* (ст. форма), *Якаў*, *Якуб* (слоўн.) (Uscinovich 2011: 95, 228, 229), у слоўніку І.Я. Яшкіна: *Якаў*, *Якуб* (Yashkin 2009: 72); Ιακώβ (стар.-грэч.); Iacobus (лац.); Jakub (пол.); Иаков (рус.); Іаквѡвъ (царкоўнаслав.);

Іуда (Іуду) (Мт 1:2, 1:3) (правасл.); Юда, Юду (Мц 1:2, 1:3) (катал.); *Іуда*, *Йуда*, *Юда* (Yashkin 2009: 35) (слоўн.); Ιούδας (стар.-грэч.); Judas (лац.); Judasz (пол.); Иуда (рус.); Іўда (царкоўнаслав.);

Іарам, Іарама (Мт 1:8) (правасл.); Ярам, Ярама (Мц 1:8) (катал.); Ἰωράμ (стар.-грэч.); Joram (лац.); Joram (пол.); Иорам (рус.); Іорáмъ (царкоўнаслав.);

- Іардане, Іарданскае, Іардан (Мт 3:5, 3:6, 3:13) (правасл.); Ярдан (Мц 3:5, 3:6, 3:13) (катал.); *Іардан, Ярдань*¹⁵ (слоўн.); Ἰορδάνην (стар.-грэч.); Jorđanem (лац.); Jordan (пол.); Иордан (рус.); Іорданѣ (царкоўнаслав.);
- Іаафам, Іаафама (Мт 1:9) (правасл.); Яатам, Яатама (Мц 1:9) (катал.); Ἰωάθαμ (стар.-грэч.); Joatham (лац.); Jotam (пол.); Иоафам (рус.); Іоада́мъ (царкоўнаслав.). Гук [θ] ([θ], [tʰ]) перадаецца, у залежнасці ад моўнай традыцыі, праз [ф] і [т]. У праваслаўнай версіі перакладчыкі імкнуліся падкрэсліць запазычаны характар імя, захоўваючы неўласцівае беларускай мове спалучэнне трох галосных гукі ў слове;
- Іаан Хрысціцель (Мт 3:1) (правасл.); Ян Хрысціцель (Мц 3:1) (катал.); у слоўніку Усціновіч – *Іаан, Ян* (Uscinovich 2011: 94, 229, 230), у слоўніку Яшкіна – *Іван, Янка, Януш, Ягайла* (Yashkin 2009: 33) і *Ян, Іван, Янук* (*Іоанн правасл., Ян каталіцк.*) (Yashkin 2009: 72) (слоўн.); Ἰωάννης ὁ βαπτιστής (стар.-грэч.); Joannes Baptista (лац.); Jan Chrzciciel (пол.); Иоанн Креститель (рус.); Іоаннѣ крѣтителѣ (царкоўнаслав.). Перакладчыкі і каталіцкай, і праваслаўнай рэдакцый засталіся ў межах канфесійных традыцый ужывання імя евангельскага прарока;
- Іаір (Мк 5:22) (правасл.); Яір (Мк 5:22) (катал.); Ἰάειρος (стар.-грэч.); Jaigus (лац.); Jaig (пол.); Иаир (рус.); Іаіръ (царкоўнаслав.);
- Каіафа (Мт 26:3) (правасл.); звалі Кадфам (Мц 26:3) (катал.); Καϊάφα (стар.-грэч.); Caiphas (лац.); Kajfasz (пол.); Каиафы (рус.); каіа́фы (царкоўнаслав.);
- (Сын) Іанаеў (Лк 3:24) (правасл.); (сынам) Яная (Лк 3:24) (катал.); Ἰωαννᾶ (стар.-грэч.); Janne (лац.); Jannaja (пол.); (Сын) Ианнаев (рус.); Іанна́евъ (царкоўнаслав.);
- (Сын) Іарымаў (Лк 3:29) (правасл.); (сынам) Ярыма (Лк 3:29) (катал.); Ἰωρεΐμ (стар.-грэч.); Jorim (лац.); Jorima (пол.); Иоримов (рус.); Іорі́мовъ (царкоўнаслав.);
- (Сын) Іарэдаў (Лк 3:37) (правасл.); (сынам) Ярэда (Лк 3:37) (катал.); Ἰάρεδ (стар.-грэч.); Jared (лац.); Jareta (пол.); Иаредов (рус.); Іа́редовъ (царкоўнаслав.);
- Іесе́й, Іесе́я (Мт 1:5, 1:6) (правасл.); Есэ́й, Есэ́я (Мц 1:5, 1:6) (катал.); Ἰεσοῦ (стар.-грэч.); Jesse (лац.); Jesse (пол.); Иессей (рус.); Іессе́й (царкоўнаслав.). Спалучэнне [σβ] перадаецца літарай с;
- Іеханія, Іеханію (Мт 1:11, 1:12) (правасл.); Ехонія, Ехонію (Мц 1:11, 1:12) (катал.); Ἰεχονίας (стар.-грэч.); Jechonias (лац.); Jechoniasz (пол.); Иехония (рус.); Іеχо́ніа (царкоўнаслав.);
- Іераміем, за Іерамію (Мт 2:17, 16:14) (правасл.); Ераміем (Мц 2:17, 16:14) (катал.); Ἰερεμίου (стар.-грэч.); Jeremiam (лац.); Jeremiasza (пол.); Иеремию (рус.); Іере́міемъ (царкоўнаслав.);
- Іерусалім (Мт 2:1) (правасл.); Ерузалем (Мц 2:1) (катал.); *Іерусалім*¹⁶, *Ерусалім*¹⁷ (слоўн.) Ἱεροσόλυμα (стар.-грэч.); Jerosolymat (лац.); Jerozolimy (пол.); Иерусалим (рус.); Іерлі́мъ (царкоўнаслав.). У большай ступені ўласцівы беларускай мове варыянт, які дазваляе пазбегнуць выкарыстання дзвюх галосных на пачатку слова ў выніку кантактнай прагрэсіўнай акамадацыі. Фрыкатыўны σ у каталіцкім перакладзе,

¹⁵ Slounik.org, <https://slounik.org/search?dict=pbs&search=Іардан&x=34&y=7&allDict=1> (accessed 07.03.2022).

¹⁶ Slounik.org, <https://slounik.org/search?dict=pbs&search=Іерусалім&x=43&y=9&allDict=1> (accessed 07.03.2022).

¹⁷ Slounik.org, <https://slounik.org/search?dict=&search=Ерусалім&x=35&y=8> (accessed 07.03.2022).

- перадаецца праз [з]. Перакладчыкі не звярнуліся да формы Ерусалім. Вышэйакрэслены фанетычны кантэкст праяўляецца і ў назве Іерыхон (Лк 10:30), з Іерыхона (Мт 20:29) (правасл.); Ерыхон (Лк 10:30), з Ерыхона (Мц 20:29) (катал.); *Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў* І. Лепшава ўтрымлівае дзве формы: *іерыхонская (ерыхонская) труба, Іерыхон* (Lepeshau 2004: 169) (слоўн.); Ἰεριχώ (стар.-грэч.); Jericho (лац.); Jerycha (пол.); Иерихон (рус.); **іеріхѡнъ** (царкоўнаслав.);
- Азія, Азію (Мт 1:8, 1:9) (правасл.); Осія, Осію (Мц 1:8, 1:9) (катал.); Ὀζίας (стар.-грэч.); Ozias (лац.); Ozjasz (пол.); Озия (рус.); **Озіа** (царкоўнаслав.). Літара ζ [z] перадаецца праз [з] у праваслаўнай версіі і праз [с] у каталіцкай (параўнай Эзэхія). Пад уплывам польскай мовы на пачатку слова у каталіцкім перакладзе ўжываецца [о] пад націскам; Езекія, Езекію (Мт 1:9, 1:10) (правасл.); Эзэхія, Эзэхію (Мц 1:9, 1:10) (катал.); Ἐζεκιῶς (стар.-грэч.); Ezechias (лац.); Ezechiasz (пол.); Езекия (рус.); **Езекіа** (царкоўнаслав.), **Еліақім**, **Еліақіма**, **Еліақімаў** (Мт 1:13, Лк 3:30) (правасл.); **Эліяэхім**, **Эліяэхіма** (Мц 1:13, Лк 3:30) (катал.); Ἐλιακειμ (стар.-грэч.); Eliacim (лац.); Eliakim (пол.); Елиаким (рус.); **Єліақімъ** (царкоўнаслав.). Літара ε [e] перадаецца у залежнасці ад перакладу праз [j-э] і [э]; κ [k] у праваслаўным перакладзе захоўваецца, у каталіцкім, пад уплывам лацінскай і польскай традыцыі, выкарыстоўваецца [x] (ch [x]);
- Манасія, Манасію (Мт 1:10) (правасл.); Манасэс, Манасэса (Мц 1:10) (катал.); Μανασσῆς (стар.-грэч.); Manasses (лац.); Manasses (пол.); Манассия (рус.); **Манасіа** (царкоўнаслав.). У праваслаўнай рэдакцыі выдавочны ўплыў царкоўнаславянскай і рускай моўных форм;
- Іасія, Іасію (Мт 1:10, 1:11) (правасл.); Ёсія, Ёсію (Мц 1:10, 1:11) (катал.); Ἰωσῆς (стар.-грэч.); Josias (лац.); Jozjasz (пол.); Иосия (рус.); **Іосіа** (царкоўнаслав.). У праваслаўным перакладзе спалучэнне [Iω] перадаецца праз [Іа]. Назіраецца характэрны для беларускай мовы працэс акання. Каталіцкая версія перакладу, кіруючыся *Правіламі беларускай арфаграфіі і пунктуацыі* перадае спалучэнне [Iω], як [j] + галосны ётаваным галосным ё. Падобныя фанетычныя працэсы мы назіраем у перакладзе: пропаведзь Іонаву (Мт 12:41) (правасл.); прапаведванню Ёны (Мц 12:41) (катал.); *Іона* (Uscinovich 2011: 100) (слоўн.); Ἰωνᾶ (стар.-грэч.); Jonaе (лац.); Jonaза (пол.); Иониной (рус.); **іюніною** (царкоўнаслав.). У праваслаўным перакладзе спалучэнне [Iω] перадаецца праз [Іа]. Таксама: (Сын) Іананаў (Лк 3:30) (правасл.); (сынам) Ёнама (Лк 3:30) (катал.); Ἰωνᾶ (стар.-грэч.); Jona (лац.); Jony (пол.); Ионанов (рус.); **іоніновъ** (царкоўнаслав.);
- Эмануіл (Мт 1:23) (правасл.); Эммануэль (Мц 1:23) (катал.); *Эмануіл* (Uscinovich 2011: 223) (слоўн.); Ἐμμανουήλ (стар.-грэч.); Emmanuel (лац.); Emmanuel (пол.); Еммануил (рус.); **ємманѡилъ** (царкоўнаслав.). У залежнасці ад моўнай традыцыі η перадаецца праз [і] і [э]. Каталіцкі варыянт захоўвае неўласцівыя для беларускай мовы падвойныя зычныя, а таксама, пад уплывам польскай мовы, мяккасць [л]. Падобную моўную сітуацыю выкарыстання галосных гукаў [і], [ы] і [э] для азначэння η мы назіраем у наступных імёнах уласных: Ізраіля (Мт 2:6) (правасл.); Ізраэля (Мц 2:6) (катал.); *Ізраіль*¹⁸ (слоўн.); Ἰσραήλ (стар.-грэч.); Israel (лац.); Izraela (пол.); Израиля (рус.); **ійла** (царкоўнаслав.),

¹⁸ Slounik.org, <https://slounik.org/search?dict=pbs&search=Ізраїль&x=27&y=8&allDict=1> (accessed 08.03.2022).

Рахіль (Мт 2:18) (правасл.); Рахэль (Мц 2:18) (катал.); *Rachil* (Uscinovich 2011: 173) (слоўн.); Ραχήλ (стар.-грэч.); Rachel (лац.); Rachel (пол.); Рахиль (рус.); ραχίλ (царкоўнаслав.); Кір^ынеяніна (Мт 27:32) (правасл.); кір^энэйца (Мц 27:32) (катал.); ἄνθρωπον Κυρηναίου (стар.-грэч.); hominem Syreanaeum (лац.); człowieka z Syreny (пол.); Киринаеянина (рус.); ч^элов^кка к^ір^ін^іейска (царкоўнаслав.); (Сын) Іліеў (Лк 3:23) (правасл.); сына Элія (Лк 3:23) (катал.); υἱός του Ηλί (стар.-грэч.); qui fuit Heli (лац.); сына Helego (пол.); (Сын) Илиев (рус.); с^нъ ил^іевъ (царкоўнаслав.); (Сын) Р^ысаеў (Лк 3:27) (правасл.); (сынам) Р^эсы (Лк 3:27) (катал.); Ῥησῶ (стар.-грэч.); Resa (лац.); Resy (пол.); Рисаев (рус.); р^ис^іевъ (царкоўнаслав.); (Сын) Н^ірыеў (Лк 3:27) (правасл.); (сынам) Н^эрыя (Лк 3:27) (катал.); Νηρί (стар.-грэч.); Neri (лац.); Neriego (пол.); Нириев (рус.); н^ир^іевъ (царкоўнаслав.); (Сын) Іраў (Лк 3:28) (правасл.); (сынам) Эра (Лк 3:28) (катал.); Ἴρ (стар.-грэч.); Her (лац.); Hera (пол.); Иров (рус.); ир^овъ (царкоўнаслав.); (Сын) С^імаў (Лк 3:36) (правасл.); (сынам) С^эма (Лк 3:36) (катал.); у слоўніку Усціновіч сустракаецца форма С^ім (Uscinovich 2011: 186–187) (слоўн.); Σήμ (стар.-грэч.); Sem (лац.); Sema (пол.); Симов (рус.); с^ім^овъ (царкоўнаслав.); (Сын) С^іфаў (Лк 3:38) (правасл.); (сынам) С^эта (Лк 3:38) (катал.); Σήθ (стар.-грэч.); Seth (лац.); Seta (пол.); Сифов (рус.); с^ід^овъ (царкоўнаслав.). Зычны гук [θ] у залежнасці ад гістарычных маўленчых і канфесіянальных традыцый перадаецца праз [ф] і [т]. З^ілотам (Лк 6:15) (правасл.); З^элотам (Лк 6:15) (катал.); Ζηλωτήν (стар.-грэч.); Zelotes (лац.); Gorliwy (пол.); Зилотом (рус.); зил^ота (царкоўнаслав.); Кіфа (Іаан 1:42) (правасл.); Κεφας (Ян 1:42) (катал.); Κηφῶς (стар.-грэч.); Serhas (лац.); Kefas (пол.); Кифа (рус.); к^іфа (царкоўнаслав.). Варыянты перакладаў залежаць ад канфесійных традыцый. Нікадзім (Ян 3:1) (правасл.); Нікадэм (Ян 3:1) (катал.); слоўнік Усціновіч утрымлівае варыянт *Нікадзім* (Uscinovich 2011: 152), слоўнік Яшкіна – *Нікадзім і Мікадзім* (Yashkin 2009: 48) (слоўн.); Νικόδημος (стар.-грэч.); Nicodemus (лац.); Nikodem (пол.); Никодим (рус.); н^ікод^імъ (царкоўнаслав.);

Ісаіа (Мт 3:3, Ян 1:23) (правасл.); Исая (Мц 3:3, Ян 1:23) (катал.); *Icaia, Icai* (Uscinovich 2011: 103) (слоўн.); Ἰσαΐου (стар.-грэч.); Isaiam (лац.); Izajasz (пол.); Исаия (рус.); ис^аіе^мъ (царкоўнаслав.). У праваслаўнай рэдакцыі прысутнічае ўстаўны [і]. Улічваючы наступнае спалучэнне [j] + галосны, выкарыстаная форма набывае характар запазычання;

д^ыявал, д^ыявала (Мт 4:1, 4:5) (правасл.); д^ябал (Мц 4:1, 4:5) (катал.); *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы* падае форму д^ябал (Atrahovich 1978: 240), *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы (1978–2017) – д^ыявал д^ябал*¹⁹ (слоўн.); διάβολος (стар.-грэч.); diabolus (лац.); diabeł (пол.); диавол (рус.); д^іа^волъ (царкоўнаслав.). Перакладчыкі праваслаўнай рэдакцыі захавалі царкоўнаславянскае і рускае спалучэнне гукаў з неўласцівай для беларускай мовы артыкуляцыяй. Напісанне д^ябал у большай ступені адпавядае нормам беларускай арфаграфіі (апостраф пішацца ў сярэдзіне слова перад я пасля д, т; у запазычаннях і іншамоўных уласных імёнах, дзе гэтыя гукі перад [й] не памякчаюцца);

¹⁹ *Verbum.by*, <https://verbum.by/esbm/dyjavaal> (accessed 09.03.2022).

- у Капернауме (Мт 4:13) (правасл.); у Кафарнауме (Мц 4:13) (катал.); Καπερναοῦμ (стар.-грэч.); Сарharnaum (лац.); Kafarnaum (пол.); в Капернауме (рус.); капернаѡмъ (царкоўнаслав.). У каталіцкай версіі перакладу пад уплывам гістарычнай назвы (іўр.: כּפַר נַחֲמוּם, Кфар Нахум), лацінскай і польскай моў выкарыстоўваецца спалучэнне гукаў [ф] [а]. Праваслаўная версія, у сваю чаргу, звяртаецца да старажытнагрэчаскай традыцыі;
- зямля Нефалімава (Мт 4:15) (правасл.); зямля Нэфталіева (Мц 4:15) (катал.); γῆ Νεφθαλείμ (стар.-грэч.); terra Nephthalim (лац.); ziemia Neftalego (пол.); земля Неффалимова (рус.); земла́ нефдалімала (царкоўнаслав.). Праваслаўная рэдакцыя, кіруючыся рускай моўнай формай, перадае [ε] праз [j] [-э]. Каталіцкая версія захоўвае [э]. Акрамя таго, у праваслаўнай версіі выпадае [θ], які традыцыйна перадаецца праз [ф], а ў каталіцкай традыцыі праз [т];
- Сімана (Мт 4:18) (правасл.); Сымона (Мц 4:18) (катал.); слоўнік імёнаў Усціновіч прапануе формы *Сіман і Сімяон* (Uscinovich 2011: 187), слоўнік Яшкіна – *Сімон, Сімеон, Сымон, Шымаш* (Yashkin 2009: 58) (слоўн.); Σίμωνα (стар.-грэч.); Simonem (лац.); Szymona (пол.); Симона (рус.); сімна (царкоўнаслав.). Праваслаўная версія захоўвае націск на першы склад С[і]-ман. Каталіцкая рэдакцыя выкарыстоўвае больш распаўсюджанае ў сучаснай беларускай літаратурнай мове імя Сымон;
- Маісей (Мт 8:4) (правасл.); Майсей (Мц 8:4) (катал.); у слоўніку імёнаў Усціновіч утрымліваецца форма *Маісей* (у якасці вытворнага таксама *Maicej*) (Uscinovich 2011: 130), у слоўніку Яшкіна – *Маісей, Масей, Мойжа* (Yashkin 2009: 42) (слоўн.); Μωϋσῆς (стар.-грэч.); Moyses (лац.); Mojżesz (пол.); Моисей (рус.); мωϋσεῖ (царкоўнаслав.). Праваслаўны варыянт перакладу выказвае залежнасць ад канфесійнай традыцыі. Перакладчыкамі не разглядалася форма Масей;
- Ілія (Мт 11:14) (правасл.); Ілдя (Мц 11:14) (катал.); слоўнік Усціновіч змяшчае формы *Ілія і Ілья* (Uscinovich 2011: 99), слоўнік Яшкіна – *Ілья, Ілья* (Yashkin 2009: 34) (слоўн.); Ἰλιᾶς (стар.-грэч.); Elias (лац.); Eliaz (пол.); Илия (рус.); иліа́ (царкоўнаслав.). У каталіцкім варыянце перакладу адбываецца працэс прагрэсіўнай асіміляцыі. Праваслаўны пераклад знаходзіцца ў межах гістарычнай моўнай і канфесійнай традыцыі;
- жанчына Хананеянка (Мт 15:22) (правасл.); жанчына канаанская (Мц 15:22) (катал.); Χαναναία (стар.-грэч.); chanaeae (лац.); kanaņejska (пол.); Хананеянка (рус.); хананейска (царкоўнаслав.). Гук [χ] ([χ][k^h]) перадаецца праз [х], пад уплывам рускай і царкоўнаславянскай моўнай традыцыі, у праваслаўным перакладзе, і праз [к], пад уплывам польскай і лацінскай традыцыі, у каталіцкім. Спалучэнні [j] [-а] [j] [-э], якія ўжываюцца у праваслаўнай версіі, замяняюцца на [аа] у каталіцкай;
- Кесарыі Філіпавай (Мт 16:13) (правасл.); Цэзарэі Філіпавай (Мц 15:22) (катал.); Καισαρείας (стар.-грэч.); Caesareae (лац.); Cezarei (пол.); Кесарии (рус.); кесаріи (царкоўнаслав.). Праваслаўны перакладчыкі звярнуліся да старажытнагрэчаскай – царкоўнаславянскай – старажытнарускай моўнай традыцыі, каталіцкія, у сваю чаргу, да рымскай і польскай;
- Анна прарочыца (Лк 2:36) (правасл.); Ганна прарочыца (Лк 2:36) (катал.); слоўнік Усціновіч прапануе варыянты *Анна і Ганна* (Uscinovich 2011: 29, 65), як і слоўнік Яшкіна: *Анна, Ганна, Анця, Анюта* (Yashkin 2009: 13, 26) (слоўн.). Ἄννα προφῆτις (стар.-грэч.); Anna prophetissa (лац.); progokini Anna (пол.); Анна пророчица (рус.); анна профочица

- (царкоўнаслав.). У каталіцкім перакладзе мы назіраем уласцівы беларускай літаратурнай мове фанетычны працэс пратэзы. Наяўнасць пратэтычнага зычнага [h]анна мае таксама гістарычныя моўныя крыніцы (іўр.: חַנָּה [xa'na])²⁰. Варта звярнуць увагу на аналагічную фанетычную адметнасць і ў Евангеллі паводле Мацвея: Асанна (Мц 21:9) (правасл.); Гасанна (Мц 21:9) (катал.);
- Лісаній (Лк 3:1) (правасл.); Лізанія (Лк 3:1) (катал.); Λυσάνιου (стар.-грэч.); Lysania (лац.); Lizaniasz (пол.); Лисаний (рус.); авілінією (царкоўнаслав.). У залежнасці ад канфесійнай рэдакцыі фрыкатыўны σ перадаецца праз [c] і [z];
- (Сын) Медхіеў (Лк 3:24) (правасл.); (сынам) Мэдьхія (Лк 3:24) (катал.); Μελχί (стар.-грэч.); Melchi (лац.); Melchiego (пол.); Мелхив (рус.); мєлχίνъ (царкоўнаслав.). Каталіцкая версія захоўвае вымаўленне ε як [э]. Пад ўплывам польскай мовы [л] перадаецца праз [л.];
- (Сын) Наўмаў (Лк 3:25) (правасл.); (сынам) Навума (Лк 3:25) (катал.); Ναούμ (стар.-грэч.); Nahum (лац.); Nahuma (пол.); Наумов (рус.); наўмовъ (царкоўнаслав.). У каталіцкім варыянце перакладу прысутнічае ўстаўны [β] (эпентэза);
- (Сын) Еслімаў (Лк 3:25) (правасл.); (сынам) Эслія (Лк 3:25) (катал.); Ἐσλίμ (стар.-грэч.); Hesli (лац.); Chesliego (пол.); Еслимов (рус.); єслімовъ (царкоўнаслав.). Гук [e] у пераднаціскным складзе у праваслаўнай версіі перакладу надае слову характар выразнага запазычання. Пад уплывам польскай мовы каталіцкая рэдакцыя на пачатку імя выкарыстоўвае гук [э];
- (Сын) Наггеёў (Лк 3:25) (правасл.); (сынам) Наггея (Лк 3:25) (катал.); Ναγγαί (стар.-грэч.); Hesli (лац.); Naggaja (пол.); Наггеев (рус.); наггеовъ (царкоўнаслав.). Прапанаваныя варыянты перакладаў залежаць ад канфесійных маўленчых традыцый. Каталіцкая версія пазбягае выкарыстання падвойнага [гг];
- (Сын) Семеіеў (Лк 3:26) (правасл.); (сынам) Сэмэя (Лк 3:26) (катал.); Σεμεῖ (стар.-грэч.); Semei (лац.); Semei (пол.); Семенев (рус.); сємєієвъ (царкоўнаслав.). Каталіцкі варыянт, пад уплывам польскай мовы, выкарыстоўвае гук [э] для выражэння ε. Аналагічныя фанетычныя працэсы адбываюцца ў імёнах: (Сын) Елмадамаў (Лк 3:28) (правасл.); (сынам) Эльмадама (Лк 3:28) (катал.); Ἐλμωδάμ (стар.-грэч.); Elmadan (лац.); Elmadana (пол.); Елмодамов (рус.); єлμωδάмовъ (царкоўнаслав.), (Сын) Еліезэраў (Лк 3:29) (правасл.); (сынам) Эліязэра (Лк 3:29) (катал.); Ἐλιέζερ (стар.-грэч.); Eliezer (лац.); Eliezera (пол.); Елиезеров (рус.); єлієзєровъ (царкоўнаслав.). У каталіцкім варыянце [e] першым складзе перад націскам пераходзіць у [j-a]. (Сын) Мелеаеў (Лк 3:31) (правасл.); (сынам) Мэляя (Лк 3:30) (катал.); Μελεῖ (стар.-грэч.); Melea (лац.); Meleasza (пол.); Мелеаев (рус.); мєлєієвъ (царкоўнаслав.), (Сын) Сэрухаў (Лк 3:35) (правасл.); (сынам) Сэруха (Лк 3:35) (катал.); Σερούχ (стар.-грэч.); Saug (лац.); Segucha (пол.); Серухов (рус.); сєрўховъ (царкоўнаслав.), (Сын) Евераў (Лк 3:35) (правасл.); (сынам) Эбэра (Лк 3:35) (катал.); Ἐβερ (стар.-грэч.); Heber (лац.); Ebera (пол.); Еверов (рус.); євєровъ (царкоўнаслав.). Зычны β перадаецца праз [v] у праваслаўным варыянце і праз [б] у каталіцкім. (Сын) Енохаў (Лк 3:37) (правасл.); (сынам) Эноха (Лк 3:37) (катал.); Ἐνώχ (стар.-грэч.); Nenoch (лац.); Enocha (пол.); Енохов (рус.); єнўховъ (царкоўнаслав.).

²⁰ Параўнай: Zarebski 2005: 25.

- (Сын) Еносаў (Лк 3:38) (правасл.); (сынам) Эноса (Лк 3:38) (катал.); Ἐνώς (стар.-грэч.); Henos (лац.); Enosa (пол.); Еносов (рус.); єнѡсовъ (царкоўнаслав.); Ефраїм (Іаан 11:54) (правасл.); Эфраїм (Ян 11:54) (катал.); Ἐφραϊμ (стар.-грэч.); Ephraim (лац.); Efraim (пол.); Ефраим (рус.); єфрѣмъ (царкоўнаслав.);
- (Сын) Маїнанаў (Лк 3:31) (правасл.); (сынам) Мэны (Лк 3:31) (катал.); Μαϊνάων (стар.-грэч.); Мепна (лац.); Menny (пол.); Маинанов (рус.); маїнановъ (царкоўнаслав.). Дыфтонг *αι* (αί) у залежнасці ад традыцый выражэння фанетыкі старажытнагрэчаскай мовы перадаецца праз [э] і [aj];
- (Сын) Рагаваў (Лк 3:35) (правасл.); (сынам) Рахаба (Лк 3:35) (катал.); Ῥαγαβῶ (стар.-грэч.); Ragaui (лац.); Ragaui (пол.); Рагавов (рус.); рагáвовъ (царкоўнаслав.). У праваслаўным варыянце перакладу у перадаецца праз [г], у каталіцкім – праз [x];
- Неемана Сірыяніна (Лк 4:27) (правасл.); сірыйца Наамана (Лк 4:27) (катал.); Νεεμάν ὁ Σύρος (стар.-грэч.); Naaman Syrus (лац.); Syrujczyk Naaman (пол.); Неемана Сириянина (рус.); неемáнъ сѳрїанїнъ (царкоўнаслав.). Праваслаўны варыянт перакладу ў перадачы спалучэння галосных [εε] адпавядае старажытнагрэчаскаму арыгіналу. У каталіцкім варыянце, верагодна праз польскую мову, праяўляецца гістарычная форма (іўр.) שַׁלְמֹ²¹;
- Саліма (Іаан 3:23) (правасл.); Салема (Ян 3:23) (катал.); Σαλείμ (стар.-грэч.); Salim (лац.); Salim (пол.); Салима (рус.); саліма (царкоўнаслав.). Дыграф *εί* ў праваслаўным варыянце перакладу перадаецца праз [i]. У каталіцкім – праз [j·э], што не зусім апраўдана з пункту гледжання біблейскай геаграфіі (Σαλείμ – Σαλήμ (שַׁלְמֹ (іўр.) *Shalem*); у купальні Сілаам (Іаан 9:7) (правасл.); у купальні Сілоэ (Ян 9:7) (катал.); κολυμβήθραν τοῦ Σιλῶαμ (стар.-грэч.); natatoria Siloe (лац.); w sadzawce Siloam (пол.); в купальне Силоам (рус.); вѣ кѳкли сїлѡамстѣ (царкоўнаслав.). Каталіцкі варыянт перакладу зыходзіць да лацінскай і старажытнагабрэйскай форм разглядаемай назвы: (іўр.) שִׁלּוֹחַ (šilōaḥ) альбо שְׁלַח (šelah)²². Праваслаўная рэдакцыя грунтуецца на старажытнагрэчаскім варыянце;
- Каіафы (Іаан 18:13) (правасл.); Каяфы (Ян 18:13) (катал.); Καϊάφα (стар.-грэч.); Caiphae (лац.); Kajfasza (пол.); Каиафе (рус.); каїáфѣ (царкоўнаслав.). У праваслаўным варыянце спалучэнне *їá* пад ўплывам рускай мовы перадаецца праз [ia]. У каталіцкім перакладзе выкарыстоўваецца літара *я*, захоўваецца спалучэнне [j·a].

Пераклады на беларускую мову тэкстаў чатырох Евангелляў у каталіцкай і праваслаўнай рэдакцыях утрымліваюць шэраг аднолькавых падыходаў і супадзенняў пры перадачы імёнаў уласных:

- Ісаак (Мт/Мц 1:2); *Izaak, Isak* (Uscinovich 2011: 103), *Isak, Sak* (Yashkin 2009: 35) (слоўн.); Ἰσαάκ (стар.-грэч.); Isaac (лац.); Izaak (пол.); Исаак (рус.); исаák (царкоўнаслав.);
- Фарэс (Мт/Мц 1:3); Φαρῆς (стар.-грэч.); Phares (лац.); Fares (пол.); Фарес (рус.); Фарѣсь (царкоўнаслав.);

²¹ Параўнай: Zarebski 2005: 69.

²² Параўнай: *Bible-teka.com*, <https://bible-teka.com/strong/43/9/7/> (accessed 03.08.2022).

- Зару (Мт/Мц 1:3); Ζάρα (стар.-грэч.); Zaram (лац.); Zary (пол.); Зару (рус.); **зѣрѣ** (царкоўна-слав.);
- Арама, Арам (Мт/Мц 1:3, 1:4); Ἀράμ (стар.-грэч.); Aram (лац.); Aram (пол.); Арам (рус.); **Ѳрѣмъ** (царкоўнаслав.);
- Наасона, Наасон (Мт/Мц 1:4); Ναασὼν (стар.-грэч.); Naasson (лац.); Naasson (пол.); Наасон (рус.); **Наассѡнъ** (царкоўнаслав.);
- Саламона, Саламон (Мт/Мц 1:6, 1:7); *Саламон* (Uscinovich 2011: 179) (слоўн.); Σολομὼν (стар.-грэч.); Salomon (лац.); Salmon (пол.); Соломон (рус.); **Соломѡнъ** (царкоўнаслав.);
- Асу, Аса (Мт/Мц 1:7, 1:8); Ἀσὰ (стар.-грэч.); Asa (лац.); Asa (пол.); Аса (рус.); **Ѳса** (царкоўнаслав.);
- Ахаза, Ахаз (Мт/Мц 1:9); Ἀχαζ (стар.-грэч.); Achaz (лац.); Achaz (пол.); Ахаз (рус.); **Ѳхѣзъ** (царкоўнаслав.);
- Амона, Амон (Мт/Мц 1:10); Ἀμών (стар.-грэч.); Amon (лац.); Amos (пол.); Амон (рус.); **Ѳмѡнъ** (царкоўнаслав.);
- Азора, Азор (Мт/Мц 1:13, 1:14); Ἀζὼρ (стар.-грэч.); Azor (лац.); Azog (пол.); Азор (рус.); **Ѳзѡръ** (царкоўнаслав.);
- Садока, Садок (Мт/Мц 1:14); Σαδὼκ (стар.-грэч.); Sadoc (лац.); Sadok (пол.); Садок (рус.); **Садѡкъ** (царкоўнаслав.);
- Ахіма, Ахім (Мт/Мц 1:14); Ἀχεὶμ (стар.-грэч.); Achim (лац.); Achim (пол.); Ахим (рус.); **Ѳхѣмъ** (царкоўнаслав.);
- Егіпет (Мт/Мц 2:13); Αἴγυπτος (стар.-грэч.); Aegyptum (лац.); Egiptu (пол.); Египет (рус.); **егѣпетъ** (царкоўнаслав.);
- Марыі (Мт/Мц 1:16); *Марыя* (Uscinovich 2011: 138) (слоўн.); Μαρία (стар.-грэч.); Mariae (лац.); Maryi (пол.); Марии (рус.); **мрѣнна** (царкоўнаслав.);
- Архелай (Мт/Мц 2:22); Ἀρχέλαος (стар.-грэч.); Archelaus (лац.); Archelaos (пол.); Архелай (рус.); **архелѣй** (царкоўнаслав.);
- Назарэт, з Назарэта Галілейскага (Мт/Мц 2:23, 21:11); Ναζαρέτ (стар.-грэч.); Nazareth (лац.); Nazaret (пол.); Назарет (рус.); **назарѣтъ** (царкоўнаслав.);
- у Галілею (Мт/Мц 4:8); Γαλιλαίαν (стар.-грэч.); Galilaeam (лац.); Galilei (пол.); Галилею (рус.); **галілею** (царкоўнаслав.);
- Пятром, Пётр (Мт/Мц 4:18, 16:16); слоўнік Усціновіч прапануе форму *Пётр* (Uscinovich 2011: 162). Слоўнік Яшкіна ўтрымлівае наступныя варыянты: *Пётр, Пётра, Пятраш, Пятрок, Пятрусъ* (Yashkin 2009: 51-52) (слоўн.); Πέτρον (стар.-грэч.); Petrus (лац.); Piotrem (пол.); Петром (рус.); **петрѣ** (царкоўнаслав.). У першым складзе перад націскам у выніку чаргавання пішацца я. Назіраецца працэс якання;
- Андрэя (Мт/Мц 4:18); у слоўніку Усціновіч – *Андрэй* (Uscinovich 2011: 28), у слоўніку Яшкіна – *Андрэй, Андрыяш* (Yashkin 2009: 13) (слоўн.); Ἀνδρέαν (стар.-грэч.); Andream (лац.); Andrzej (пол.); Андрея (рус.); **андрѣа** (царкоўнаслав.);
- Сірыі (Мт/Мц 4:24); Συρία (стар.-грэч.); Syriam (лац.); Syrii (пол.); Сирии (рус.); **сѣрѣи** (царкоўнаслав.);
- Філіп (Мт/Мц 10:3); *Філіп* (Uscinovich 2011: 209) (слоўн.); Φίλιππος (стар.-грэч.); Philippus (лац.); Filip (пол.); Филипп (рус.); **фѣліппъ** (царкоўнаслав.);

- у Тыры і Сідоне (Мт/Мц 11:21); ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι (стар.-грэч.); in Tyro et Sidone (лац.); w Tyrze i Sydonie (пол.); в Тире и Сидоне (рус.); въ тѣрѣ и сѣдѣнѣ (царкоўнаслав.);
- Давід (Мт/Мц 12:3); у слоўніках Усціновіч і Яшкіна сустракаецца форма *Давыд* (Uscinovich 2011: 77; Yashkin 2009: 27) (слоўн.); Δαυΐδ (стар.-грэч.); David (лац.); Dawid (пол.); Давид (рус.); двѣдъ (царкоўнаслав.);
- Ірадыяды (Мт/Мц 14:6); слоўнік Усціновіч утрымлівае форму *Ірадзіяда* (Uscinovich 2011: 92) (слоўн.); Ἡροδιάδος (стар.-грэч.); Herodiadis (лац.); Herodiady (пол.); Иродиады (рус.); ирѣдїѣдина (царкоўнаслав.);
- Захарыі (Мт/Мц 23:35); у слоўніку Усціновіч сустракаецца форма *Захарыя* (Uscinovich 2011: 92), у слоўніку Яшкіна – *Захар'я* (Yashkin 2009: 32) (слоўн.); Ζαχαρίου (стар.-грэч.); Zachariae (лац.); Zachariasza (пол.); Захарии (рус.); захѣрїи (царкоўнаслав.);
- у дні Ноя (Мт/Мц 24:37); *Ной* (Uscinovich 2011: 153) (слоўн.); ἡμέραι τοῦ Νῶε (стар.-грэч.); in diebus Noe (лац.); za dni Noego (пол.); во дни Ноя (рус.); во дни нѣевы (царкоўнаслав.);
- Понцію Пілату (Мт/Мц 27:2); у слоўніку Усціновіч сустракаюцца імёны *Понцій* і *Пілат* (Uscinovich 2011: 163, 164–165), у слоўніку Яшкіна – *Понцій* (Yashkin 2009: 53) (слоўн.); Ποντίῳ Πιλάτῳ (стар.-грэч.); Pontio Pilato (лац.); <Poncjusza> Piłata (пол.); Понтию Пилату (рус.); понтїйскомѣ пілатѣ (царкоўнаслав.);
- Квірынія (Лк 2:2); Κυρηνίου (стар.-грэч.); Сугіно (лац.); Kwigyniusz (пол.); Квириния (рус.); кѣринїю (царкоўнаслав.);
- Сімяону (Лк 2:29); *Сімяон* (Uscinovich 2011: 187), *Сімеон*, *Семіон* (Yashkin 2009: 53) (слоўн.); Συμεών (стар.-грэч.); Simeon (лац.); Symeon (пол.); Симеон (рус.); сѣмѣѡнъ (царкоўнаслав.);
- у Ітурэі (Лк 3:1); Ἰτουραίας (стар.-грэч.); Ituraeae (лац.); Iturei (пол.); Итурее (рус.); ітѣрѣею (царкоўнаслав.);
- Траханіцкай зямлі (Лк 3:1); Τραχωνίτιδος χώρας (стар.-грэч.); Trachonitidis regionis (лац.); kraju Trachonu (пол.); Трахонитской области (рус.); трахѡнїтскою странѡю (царкоўнаслав.);
- (пры) Анне (Лк 3:2); Ἄννα (стар.-грэч.); Anna (лац.); Annasza (пол.); Анне (рус.); аннѣ (царкоўнаслав.);
- жонка Хузы (Лк 8:3); γυνή Χουζᾶ (стар.-грэч.); uxor Chusae (лац.); żona Chuzy (пол.); жена Хузы (рус.); женѣ хѣзанѣ (царкоўнаслав.);
- Лазара (Лк 16:23); *Лазар* (Uscinovich 2011: 120; Yashkin 2009: 39) (слоўн.); Λάζαρον (стар.-грэч.); Lazarium (лац.); Łazarza (пол.); Лазаря (рус.); лѣзарѣ (царкоўнаслав.);
- Лота, Лот (Лк 17:28, 17:29); *Лот* (Uscinovich 2011: 125) (слоўн.); Λὸτ (стар.-грэч.); Lot (лац.); Lot (пол.); Лот (рус.); лѡтѣ (царкоўнаслав.);
- Закхей (Лк 19:2); *Закхей* (Uscinovich 2011: 91) (слоўн.); Ζακχαῖος (стар.-грэч.); Zachaeus (лац.); Zacheusz (пол.); Закхей (рус.); закхѣй (царкоўнаслав.);
- Эмаус (Лк 24:13); Ἐμμαούς (стар.-грэч.); Emmaus (лац.); Emaus (пол.); Эммаус (рус.); еммѡѣсъ (царкоўнаслав.);
- у Кане Галілейскай (Іаан/Ян 2:1); ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας (стар.-грэч.); in Cana Galilaeae (лац.); w Kanie Galilejskiej (пол.); в Кане Галилейской (рус.); въ канѣ галїейстей (царкоўнаслав.);

у Эноне (Іаан/Ян 3:23); ἐν Αἰνῶν (стар.-грэч.); in AEnnon (лац.); w Aion (пол.); в Еноне (рус.); во єнѡнѣ (царкоўнаслав.);
 праз Самарыю (Іаан/Ян 4:4); Σαμαρείας (стар.-грэч.); Samariam (лац.); Samarię (пол.); Самарию (рус.); самарію (царкоўнаслав.);
 Сіхар (Іаан/Ян 4:5); Συχάρ (стар.-грэч.); Sichaг (лац.); Suchaг (пол.); Сихарь (рус.); сiхáръ (царкоўнаслав.).

Праваслаўны і каталіцкі варыянты перакладаў на беларускую мову Евангелляў паводле Матвея / Мацвея, паводле Марка, паводле Лукі і паводле Іаана / Яна ўтрымліваюць шэраг фанетычных адметнасцей і заканамернасцей. Да іх ліку адносіцца рознае адлюстраванне ў тэксце у адпаведнасці з асобнымі гістарычнымі традыцыямі аднолькавых старажытнагрэчаскіх гукаў, спалучэнняў гукаў і літар. Перакладчыкі як каталіцкай, так і праваслаўнай рэдакцый выказваюць пэўную залежнасць ад іншамоўных уплываў, у першую чаргу польскіх і лацінскіх, рускіх і царкоўнаславянскіх, канфесійных традыцый вымаўлення і напісання, не заўсёды выкарыстоўваючы слоўнікавыя варыянты імёнаў і назваў, не ўлічваючы ў поўным аб'ёме фанетычныя і артыкуляцыйныя працэсы, характэрныя для сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Да бяспрэчна ўдалых неабходна аднесці спробы стварэння перакладных фанетычных канструкцый імёнаў уласных з улікам старажытнагабрэйскай і арамейскай моўнай традыцыі. Апошні аспект у дадзенай працы прадстаўлены дастаткова фрагментарна і будзе з'яўляцца падставай для далейшых даследаванняў.

СПІС СКАРАЧЭННЯЎ:

Мт – Святое Дабравесце паводле Матфея
 Мц – Евангелле паводле Святога Мацвея
 Мк – Святое Дабравесце паводле Марка / Евангелле паводле Святога Марка
 Лк – Святое Дабравесце паводле Лукі / Евангелле паводле Святога Лукі
 Іаан – Святое Дабравесце паводле Іаана
 Ян – Евангелле паводле Святога Яна
 правасл. – праваслаўная рэдакцыя
 катал. – каталіцкая рэдакцыя
 слоўн. – слоўнікавая форма
 стар.-грэч. – старажытнагрэчаская мова
 лац. – лацінская мова
 пол. – польская мова
 рус. – руская мова
 царкоўнаслав. – царкоўнаславянская мова
 іўр. – іўрыт

REFERENCES

- Aland & Aland & Karavidopoulos & Martini & Metzger 2012:** Aland, Barbara & Kurt Aland & Johannes Karavidopoulos & Carlo M. Martini & Bruce M. Metzger, eds. *Nestle-Aland Novum Testamentum Graece*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.
- Atrahovich 1978:** Atrahovich, Kandrat. *Belarusian Explanatory Dictionary*. Vol. 2: G–K. Minsk: Main Editorial Office of the Belarusian Soviet Encyclopedia, 1978. [In Belarusian: Атраховіч, Кандрат. *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*. Т. 2: Г–К. Мінск: Галоўная рэдакцыя Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, 1978.]
- Dynarski & Przybył 2020:** Dynarski, Kazimierz & Maria Przybył, eds. *The Holy Bible: Old and New Testament, The Millenium Bible*. Poznan: Pallotinum, 2020. [In Polish: Dynarski, Kazimierz & Maria Przybył, red. *Pismo Świąte Starego i Nowego Testamentu, Biblia Tysiąclecia*. Poznań: Pallotinum, 2020.]
- Gardun 2017:** Gardun, Sergij, ed. *The New Testament of Our Lord Jesus Christ / Greek to modern Belarusian translation of the Biblical Commission of the Belarusian Orthodox Church*. Minsk: The Parish of the Saint Peter and Paul Cathedral: Medyial, 2017. [In Belarusian: Гардун, Сергій, рэд. *Новы Запавет Госпада нашага Ісуса Хрыста / пераклад з грэчаскай на сучасную беларускую мову Біблейскай камісіі Беларускай Праваслаўнай Царквы*. Мінск: Прыход Свята-Петра-Паўлаўскага сабора: Медыял, 2017.]
- Lukashanets 2009:** Lukashanets, Alexander. “Belarusian Language in the Early 20th Century.” *Vesnik Belaruskaha Dziarzhavnaha Universiteta*, no 1 (2009): 8. [In Belarusian: Лукашанец, Аляксандр. “Беларуская мова ў пачатку XXI ст.” *Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта*, no 1 (2009): 8.]
- Uscinovich 2011:** Uscinovich, Anna. *Dictionary of Given Names*. Minsk: Literature & Art, 2011. [In Belarusian: Усціновіч, Анна. *Слоўнік асабовых уласных імён*. Мінск: Літаратура і мастацтва, 2011.]
- Yashkin 2009:** Yashkin, Ivan. *Belarusian Name Dictionary*. Minsk: Education & Nurture, 2009. [In Belarusian: Яшкін, Іван. *Слоўнік беларускіх імёнаў*. Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2009.]
- Zarebski 2005:** Zarebski, Rafal. *The Dictionary of Proper Names in Polish Translations of the New Testament*. Lodz Archdiocesan Print, 2005. [In Polish: Zarebski, Rafał. *Słownik nazw osobowych w polskich przekładach Nowego Testamentu*. Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, 2005.]

YAUHEN PANKOU (EUGENIUSZ PAŃKOW), ASSOC. PROF. PHD
University of Lodz

 <https://orcid.org/0000-0003-0114-296X>